

Др Снежана Бркић, редовни професор
Правног факултета у Новом Саду

ПОВОДОМ ДЕЦЕНИЈЕ ПОСТОЈАЊА МАНДАТНОГ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА У СРБИЈИ

Сажетак: У овом раду аутор дефинише и објашњава мандатни кривични поступак и његове оштрие карактеристике. То је једна од посебних упрошћених процесних форми, које карактерише и посебан основ и посебна структура. Мандатни поступак је уведен са циљем рационализације кривичног поступка, која се постиже изоставањем главне претреса. Аутор приказује еволуцију мандатног кривичног поступка у Србији од 2001. до 2011. године, и указује на законске измене које су се десиле током те деценије. Претходни део рада обухвата поређење старих и нових законских одредаба о мандатном поступку и изналажењу разлика међу њима. При томе се указује на сталну тенденцију ширења круга кривичних дела која се могу судити у овој процесној форми и констатира да су нове законске одредбе о том поступку у начелу боље од ранијих. На крају, аутор констатира да се мандатни кривични поступак у Србији не примењује у довољној мери и да досадашња пракса није испунила очекивања теорије и законодавца.

Кључне речи: мандатни кривични поступак, поступак за кажњавање без главне претреса, рочиште за изрицање кривичне санкције, упрошћене процесне форме, законик о кривичном поступку

1. Уводна разматрања

Као део парадигме еволуцијске промене, процес диференцијације подразумева појаву у систему неке нове јединице. Да би диференцијација подразумевала савршенији систем, свака тек издвојена јединица мора имати повећану способност прилагођавања за обављање своје примарне функције у поређењу са обављањем исте функције у ранијој, дифузној структури. Посебан подсти-

цај процесима диференцирања даје растући комплекситет окружења, коме систем тежи да се прилагоди, постајући и сам сложенијим. Претпоставља се да је диференциранији систем истовремено и моћнији у односу на оне једноставније, који су принуђени на дефанзивну политику у општењу са околином. Осим предности специјализације, диференцирани систем допушта упоредо збивање и противречних ствари, истовремено функционисање под супротним премисама и тиме повећање броја својих акционих могућности.¹

О диференцијацији кривичнопроцесних форми можемо говорити само онда када кривично суђење није униформно у свим случајевима. Она подразумева коегзистенцију најмање две процесне форме, које се по нечему разликују. Диференцијални моменат мора бити присутан у најмање две равни: основу и структури процесне форме.² С обзиром на чињеницу да ли је кривичнопроцесна форма установљена као правило или као изузетак, она може бити општа или посебна. Основ посебне кривичнопроцесне форме представља одлучујући разлог њеног стварања, којег можемо тражити у особеностима процесног објекта или /и субјекта. Специфичан основ повлачи за собом и специфичност процесне структуре, која може почивати на изостављању или додавању појединих процесних стадијума или фаза или битној модификацији постојећих. Ако се диференцираним регулисањем не мења процесна структура, већ само поједине одредбе о процесним субјектима или процесним радњама, не ради се о посебној процесној форми, већ о неком изузетку у режиму опште или посебне процесне форме, којом се она чини флексибилнијом. Такве одступајуће одредбе, које карактерише специфичан основ али које немају за последицу и специфичну структуру процеса, назвали смо процесним варијабилитетима.³ Напомињемо да је специфична структура посебних процесних форми често праћена и разним процесним варијабилитетима, мада они немају конститутивни карактер, већ чине пропратна обележја форме.

С обзиром на степен сложености процесне структуре у односу на општу форму, посебне процесне форме могу бити упрошћене и сложене. Упрошћавање је један од начина економизације деловања који почива на штедњи енергије, а постоји када се нешто ради мање посредно или путем мање компликованог система радњи.⁴ Упрошћавање кривичне процедуре најчешће почива на три истовремена процеса: скраћивању (изостанку појединих фаза или читавих стадијума); убрзању (предвиђању краћих проце-

¹ N. Luhmann, *Legitimacija kroz proceduru*, Zagreb, 1992, str. 207.

² Више о томе вид. код С. Бркић, *Рационализација кривичног поступка и упрошћене процесне форме*, Нови Сад, 2004, стр. 144.

³ Више о томе вид. код С. Циглер, *Кривични поступак и диференцијација процесних форми*, Правни живот 9/1998, стр. 601-611.

⁴ Вид. Т. Котарбињски, *Трактат о добром делању*, Београд, 1964, стр. 151.

сних рокова) и деформализацији поступка (изостављању непотребних формалности и гаранција).⁵

Поред начелних и историјских аргумената, у прилог продубљене процесне диференцијације говоре пре свега прагматички аргументи. Размишљања у том правцу су нарочито подстакнута постојећим проблемима у раду кривичног правосуђа, које се не може похвалити високим степеном ефикасности. Сведоци смо тромог, скупог и неажурног суђења, које доводи у питање своју легитимност, а тиме и сврху.⁶ Иза спорости кривичног поступка и неажурности судова стоје три групе фактора: све већи прилив кривичних предмета, који није праћен адекватним повећањем улагања у правосуђе, као и тенденција заштите права окривљених која води умножавању процесних формалности и гаранција.⁷ Трагање за упрошћеним процесним формама рачуна на подешавање степена ангажованости органа кривичног правосуђа значају и тежини, врсти или природи кривичног дела, као и стварној потреби за њиховим радом зависно од стања чињеничне и доказне грађе, као и држања процесних субјеката у току поступка. Смањењем улагања у случајевима који то оправдавају, по принципу размене „једноставно за једноставно“, може се постићи значајан ефекат растерећења правосудних органа. Само у таквим условима, они се могу у пуној мери посветити суђењу свих осталих, тежих, значајнијих и сложенијих предмета, у којима би била недопустива одступања од опште процесне структуре и владајућих процесних начела. Таквој стратегији у креирању процесних форми доприносе и промене у структури криминалитета, којој дају печат две појаве: доминација масовног, ситног криминалитета, с једне стране, али и све већи раст организованих и других компликованијих кривичних дела.

Радикалнији заокрет ка продубљеној процесној диференцијацији примећујемо најпре у Законнику о кривичном поступку из 2001. године.⁸ Инаугурацији нових процесних форми у том законнику приступило се са сазнањем да је казнена политика наших судова базирана на најлакшим и лаким кривичним санкцијама.⁹ Тада су у глави XXVII уведена два нова поступка за изрицање

⁵ С. Бркић, Нове процесне форме у Законнику о кривичном поступку, у: Зборнику радова: Место југословенског кривичног права у савременом кривичном праву, Српско удружење за кривично право, 2002, стр. 215.

⁶ Веома илустративне податке о томе вид. код С. Циглер, Фактор време у пракси југословенског правосуђа, Гласник Адвокатске коморе Војводине 7-8/1998, стр. 307-320; С. Циглер, Тезе о економичности кривичног поступка, Гласник Адвокатске коморе Војводине 1-2/1999, стр. 3-13; С. Циглер, Буџетска издвајања за правосуђе и економичност кривичног поступка, Судска пракса 10/1997, стр. 63-69.

⁷ Тако, Т. Васиљевић, Значај брзине и узроци спорости кривичног судског поступка, Архив 2/1941.

⁸ Сл. лист СРЈ бр. 70/2001.

⁹ Тако, нпр. у 2007. години је у укупној структури изречених кривичних санкција доминирала условна осуда са 56,1%; затим новчана казна са 19,2% и разни облици казне за-

кривичних санкција без главног претреса.¹⁰ Сматрало се да ти поступци представљају најкрупније новине које је донео ЗКП из 2001. године.¹¹ У њиховој основи стоји идеја изостављања главног поступка и премештања центра мериторног одлучивања у ранији стадијум поступка. Од доношења тог ЗКП дели нас равно десет година и неколико процесних реформи. Ако томе додамо чињеницу да је 26.09.2011. године усвојен и нови ЗКП Србије, који ће почети да се примењује 15.01.2013. године,¹² добијамо згодан повод за осврт на деценијску еволуцију једне од посебних кривичнопроцесних форми.

Иако нови ЗКП Србије уводи више радикалних новина, нашу пажњу задржаћемо само на рочишту за изрицање кривичне санкције, установи која је садржана у члановима 512 – 518 новог ЗКП. Одмах пада у очи да је то унеколико трансформисани поступак за кажњавање пре главног претреса (члан 449 – 454 важећег ЗКП Србије).¹³ На овом месту покушаћемо да извучемо основне тенденције развоја ове установе код нас и нарочито да укажемо на разлике које су дошле до изражаја у новом ЗКП Србије у односу на тренутно важећи ЗКП. Неке од тих разлика су чисто термилошког карактера, неке су прецизирајућег карактера а неке представљају потпуне новине у односу на досадашњу регулацију.

2. Опште карактеристике мандатних кривичних поступака¹⁴

Поступак за кажњавање пре главног претреса из ЗКП из 2001. године и рочиште за изрицање кривичне санкције из новог ЗКП Србије из 2011. године по својој правној природи представљају мандатне кривичне по-

---

твора до једне године са 17,5%. (Саопштење Републичког Завода за статистику бр. 345 од 09.12.2008).

¹⁰ Да мандатна форма поступка не би била неспојива са нашим правним системом указивано је још пре четири ипо деценије (Т. Васиљевић, Средства за убрзање кривичног поступка, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду 1966, стр. 137; М. Грубач, Рационализација кривичног поступка упрошћавањем процесних форми, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду 1-3/1984, стр. 291). За увођење такве процесне форме код нас пледирала је и С. Циглер, Начела непосредности и усмености у упрошћеним процесним формама, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду 1-3/1997, стр. 177.

¹¹ Тако и С. Бејатовић, Предлог Законика о кривичном поступку и мере за повећање ефикасности и поједностављење кривичног поступка, ЈРКК 2-3/2001, стр. 68.

¹² Вид. Сл. гл. РС бр. 72/2011. Нови ЗКП је ступио на снагу 06.10.2011. а примењује се од 15.01.2013., изузев у поступцима за кривична дела организованог криминала или ратних злочина који се воде пред посебним одељењем надлежног суда у ком случају се примењује од 15.01.2012. године.

¹³ Сл. лист СРЈ бр. 70/2001, 68/2002 и Сл. гл. РС бр. 58/2004, 85/2005, 85/2005 – други закон, 115/2005, 49/2007, 20/2009- др. закон, 72/2009 и 76/2010.

¹⁴ Одговарајући страни називи за ове поступке су: *Strafbefehlverfahren*, *Mandatsverfahren*, *Ordonnance de condamnation*, *Ordonnance pénale*, *Penal order procedure*, *Procedimento per decreto*.

ступке, иако их законодавац тако не именује. Уопште узев, мандатни поступак се огледа у томе што суд на предлог јавног тужиоца, а на основу увида у претходни прикупљени писмени материјал, ван главног претреса и најчешће без личних контаката са странкама, издаје налог за кажњавање окривљеног, који у случају неоспоревања (најчешће изостанком благовременог приговора овлашћеног лица) постаје дефинитиван и извршан, уподобљавајући се са правноснажном пресудом.¹⁵ Мандатни кривични поступак није обичан процесни варијабилитет, већ има карактер посебне кривичнопроцесне форме, јер се разликује од општег поступка и по свом основу и по процесној структури. Посебан основ мандатног поступка налази се у особеностима објекта из процесноправног аспекта, наиме у дозвољности доказне грађе у најопштијем смислу, која може бити праћена и алтернативно или кумулативно постављеним посебним захтевима, као што су признање окривљеног или флагрантност. Допунски основ је тежина кривичног дела, као особеност објекта из материјалноправног аспекта. Осим тога, редовно се тражи и сагласност процесних субјеката о избору ове форме поступања. Циљ мандатног поступка је скраћење пута до правноснажне осуде, избегавањем главног претреса у случајевима у којима он не изгледа неопходан.

Специфичност структуре мандатног поступка огледа се у изостанку комплетног претходног стадијума, као и фазе главног претреса. Истрага се не води зато што се ради о лакшим кривичним делима, која би се иначе судила у скраћеном поступку, такође без истраге. Одлуку о иницирању мандатног поступка јавни тужилац доноси на основу кривичне пријаве и уз њу приложеног материјала. Уместо оптужнице, јавни тужилац подноси предлог за изрицање мандатне казне, који има карактер јавне тужбе, али за разлику од оптужнице обично је уперен на тачно одређену врсту и меру казне или друге кривичне санкције. У мандатном поступку изостаје и традиционални вид контроле оптужбе путем приговора против оптужнице окривљеног и формалне одлуке суда којом се потврђује основаност превођења окривљеног у главни стадијум. Ред процесних фаза овде је обрнут: одлука се доноси на почетку процеса, а даље фазе служе оцени да ли одлука треба да остане или да се замени другом донетом у редовном поступку.

Структура опште процесне форме почива на различитом квантуму односно убедљивости доказне грађе потребне за наступање појединих процесних фаза, што се може видети и из формулације њихових циљева. Безусловно следи ту форму, независно од јачине доказног материјала прибављеног у конкретном случају, може довести до непотребног дупли-

---

¹⁵ Вид. С. Бркић, Рационализација кривичног поступка и упрошћене процесне форме, Нови Сад, 2004, стр. 370.

рања посла, губитка времена и средстава. Ако се раније у развоју поступка располаже доказном грађом, која се редовно очекује тек од касније процесне фазе, умесно је размишљати о могућности изостављања оног дела поступка чија је сврха већ остварена. На том резону заснива се изградња и мандатних кривичних поступака, у којима управо због довољности доказне грађе изостаје фаза главног претреса. Мандатна казна¹⁶ или налог за кажњавање изриче се на основу материјала приложеног уз тужиочев предлог. При томе није потребно чак ни претходно судско саслушање окривљеног пре издавања казненог налога, већ само саслушање од стране полиције или јавног тужиоца у току припремне фазе.¹⁷ У земаљама у којима изрицање мандатне казне није условљено претходним саслушањем окривљеног, понекад је оспораван мандатни поступак због наводне повреде права окривљеног на саслушање. Поводом тог питања заузимају став да се окривљени неизјављивањем приговора одрекао права да буде саслушан. Тим аргументом руководили су се уставни судови многих земаља, као и Европски суд за људска права, који су потврдили уставност, као и легитимитет ове установе из аспекта гаранција предвиђених чланом 6 Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода.¹⁸ Нека права изричито задржавају могућност суда да обави разговор са окривљеним пре издавања казненог налога,¹⁹ док друга предвиђају претходно усаглашавање окривљеног са мандатним предло-

¹⁶ Изрази мандатни поступак и мандатна казна потичу од латинске речи *mandatum*, која, између осталог, означава и налог или наредбу (Вид. Д. Вујаклија, Лексикон страних речи и израза, Београд, 1980, стр. 532).

¹⁷ У кантону Цирих издата је инструкција Државног тужиоца среским тужиоцима (Bezirksanwalte), који су иначе надлежни за изрицање мандатне казне, да се одричу додатног сопственог саслушања окривљеног, ако је он у записничком саслушању од стране полиције већ признао учинилаштво, и да не прибављају даље извештаје (наведено према N. Schmid, Strafprozessrecht. Eine Einführung auf der Grundlagen des Strafprozessrechtes des Kantons Zürich und des Bundes“, Zürich, 1993, str. 269).

¹⁸ Тако Савезни уставни суд Немачке у одлукама од 18.12.1954. и 21.01.1969; Европски суд за права човека у одлуци од 16.12.1992; Врховни суд Јапана у одлуци од 13.07.1949. Наша уставносудска пракса је супротног становишта. Мандатна процедура у нашем ранијем прекршајном праву, позната као скраћени поступак, успешно је оспорена пред републичким уставним судовима Вид. одлуку Уставног суда РЦГ У. бр. 29/95 и 75/95 од 12.09.1996, као и одлуку Уставног суда РС I У бр. 23/95 од 10.07.1997. Легитимност нашег поступка за кажњавање пре главног претреса потврђена је одлуком нашег Савезног уставног суда I У бр. 130/2002 од 26.06.2002.

¹⁹ Тако је било по члану 271, ставу 2 ЗКП DDR. Слично је и у кантону Во (члан 265), где судија, када сматра да су испуњени услови за изрицање мандатне казне, претходно обавештава обе странке остављајући им примерен рок, а најмање пет дана, ради упознавања са предметом и истицања својих захтева. Ако се окривљени том приликом изјасни да не жели да се подвргне мандатном поступку, судија поступа у оквиру редовне процедуре тј. доноси *ordonnance de renvoi*, ради превођења ствари из фазе истраге у главни стадијум.

гом пред тужиоцем.²⁰ Нека права изричито захтевају и признање окривљеног, обавезно (кантон Цирих, Мађарска) или факултативно (Аустрија), док се у другим земљама само не практикује мандатно кажњавање ако окривљени пориче учинилаштво (Луксембург).

Мандатна казна не може се побијати редовним правним лековима, али може приговором као правним средством којим се тражи заказивање главног претреса и вођење општег поступка пред надлежним судом, а евентуално и неког другог облика упрошћене процедуре.²¹ Приговор против мандатне казне није правни лек,²² зато што се не изјављује због чињеничних или правних недостатака судске одлуке и следствено томе, зато што изостаје посебан поступак испитивања његове основаности од стране суда правног лека. Приговор не мора бити образложен, а и ако јесте, суд се не упушта у питање његове основаности, већ је дужан да закаже главни претрес.²³ Неблаговремен и недопуштен приговор одбацује се без главног претреса. Против те одлуке многа права допуштају жалбу (Немачка, Јапан, Италија). Нека права предвиђају и могућност усменог изјављивања приговора, као и третирање као приговора, захтева за условно извршење изречене казне (кантон Берн).

Приговор може бити само у рукама окривљеног (нпр. Немачка, Италија), а у неким правима и тужиоца или оштећеног (нпр. кантон Во). Уко-

---

²⁰ Тако нпр., у Јапану јавни тужилац који сматра да су испуњени услови за мандатни поступак, претходно обавештава осумњиченог о суштини ове сумарне процедуре и о његовом праву да је одбије. Пошто се осумњичени писмено сагласи, јавни тужилац се обраћа надлежном суду, предајући му истовремено мандатни предлог са захтевом за покретање поступка (члан 461 и 462). И у Луксембургу тужилац најпре обавештава окривљеног да у року од петнаест дана може разгледати спис, па по истеку тог рока, писмено фиксира свој мандатни предлог и упућује га надлежном суду (наведено према националном реферату за Хелсинки, 1990, стр. 210).

²¹ Тако у италијанском праву окривљени приговором може тражити и вођење једног од три посебна упрошћена поступка: *giudizio immediato*, *giudizio abbreviato* и *applicazione della pena su richiesta delle parti*. О том праву мора бити поучен у издатом казненом налогу (члан 460, став 1, члан 461, став 3 ЗКП).

²² Правни лек је законом или другим прописом установљено правно средство којим овлашћени субјекат правног лека побија судску одлуку због правних и/или чињеничних недостатака и тражи од суда правног лека да у посебном поступку преиспита његову основаност и побијану одлуку укине или преиначи. Битни елементи у појму правног лека јесу: а) субјекат правног лека; б) предмет побијања правним леком (одлука суда); в) основ побијања одлуке (правни и/или чињенични недостаци; г) захтев субјекта правног лека (преиначење или укидање судске одлуке) и д) посебан поступак испитивања допуштености и основаности правног лека. Више о томе код С. Бркић, *Кривично процесно право II*, Нови Сад, 2010, стр. 136.

²³ У неким правима о приговору се може одлучивати и ван главног претреса, ако се побија само део одлуке о трошковима поступка и о накнади штете, и због тога тада приговор мора бити и образложен (ЗКП Цириха, члан 321 и члан 323, став 2).

лико мандатну казну обе странке могу побијати приговором, могућа су два решења: истовремено достављање налога обема странкама (нпр. Пољска, Јапан, Египат), или сукцесивно достављање, најпре тужиоцу (нпр. Француска) или најпре окривљеном (нпр. кантони Берн и Во). Рок за изјављивање приговора варира од једне до две недеље²⁴ и најчешће је исти за обе странке, мада може бити и различит.²⁵

Иначе, није уместан приговор да ефикасност овог поступка битно умањује могућност изјављивања приговора од стране окривљеног, чиме је непотребно пролонгирано време до заказивања главног претреса.²⁶ Наиме, треба имати у виду да су мандатне форме у свим земљама добро прихваћене од стране окривљеног, што поткрепљују фантастичне цифре о броју неоспорених мандатних казни. Тако се приговор против изречене мандатне казне улаже у 33,8% случајева у Немачкој; у 13,3% случајева у Аустрији; у 5 – 10% случајева у швајцарским кантонима; у 0,04% случајева у Јапану.²⁷ У Хрватској се приговор улаже у 22,2% случајева, а даљи исход поступка показује да су они углавном неосновани, с обзиром на свега 10,3% ослобађајућих и одбијајућих пресуда након заказаног главног претреса.²⁸

Мандатна процесна форма има већ дугу традицију (почетак XIX века) и заступљена је у најразличитијим правним системима.²⁹ Установљава се у циљу растерећења судова за најлакша и средње тешка кривична дела, чија би масовност могла довести до загушења судског апарата. Осим тога, има се у виду да брз поступак без излагања јавности и са мање трошкова може бити и у интересу окривљеног. Због тога се мандатна форма неретко сматра неизбежним средством криминалне политике, чија се оправданост углавном не доводи у питање, уколико је сведена на разумне оквири. Ти се оквири тичу разумно постављених услова и ограничења за примену мандатног поступка, и спојивости његове структуре са основним уставним прокламацијама и обезбеђењем адекватне заштите окривљеног. Могло би се рећи да овај начелно афирмативан став према мандатном поступку доминира у земљама које га познају. Иако земље у којима је издвојено пре-

²⁴ Тако нпр. у Мађарској осам дана; у кантонима Цирих, Берн и Во десет дана; две недеље у Немачкој, и Јапану; петнаест дана у Италији.

²⁵ Тако нпр. у Француској рок за изјављивање приговора јавног тужиоца је десет дана, а окривљеног тридесет дана.

²⁶ З. Јекић, Нека спорна решења у предлогу Законика о кривичном поступку, Правни живот 9/01, стр. 251-253.

²⁷ Наведено према С. Бркић, Рационализација кривичног поступка и упрошћене процесне форме, Нови Сад, 2004, стр. 397-398.

²⁸ Д. Новосел, *op. cit.*, стр. 53, 56.

²⁹ Немачка, Италија, Пољска, Швајцарска, Француска, Луксембург, Јапан, Египат. Увела ју је и већина бивших југословенских република (нпр. Хрватска, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Република Српска).

кршајно право као засебна категорија кажњивих деликата, немају толико изражену потребу за мандатним поступцима, они могу имати одређени значај и у њима.³⁰

3. Разлике у досадашњој и новој регулативи мандатног поступка у Србији

3.1. Назив мандајној ѿостјујка

У важећем ЗКП Србије, ова врста поступка носи назив *ѿостјујак за кажњавање ѿре главној ѿреѿреса*. Овај назив се може критиковати због тога што речи *ѿре главној ѿреѿреса* имплицирају да после овог поступка следи још и поступак на главном претресу, што није тачно. Дакле, не ради се о поступку пре главног претреса, већ о поступку без главног претреса, односно изван главног претреса.³¹ У упоредном праву, овај поступак најчешће се назива поступком за издавање казненог налога.³² Тај израз наш законодавац упорно избегава можда и због тога што традиционалној правној позицији основних процесних субјеката никако не одговара да тужилачки орган може налагати нешто суду, понајмање не врсту и меру казне. Осим тога, и тај назив није адекватан, зато што се тим путем не изричу само казне, већ и друге кривичне санкције. Иста замерка могла би се дати и називу мандатни поступак, с обзиром на већ поменуто изворно значење те речи (налог, наредба).

У новом ЗКП Србије из 2011. године користи се термин *рочишће за изрицање кривичне санкције*. Тиме су отклоњене све оне примедбе које се упућују другим називима. Међутим, мислимо да оваква формулација такође није подесна јер се ради о посебној врсти поступка, који је сам по себи динамичан појам, на шта наведена формулација не указује. Осим тога, нити се у том рочишту исцрпљује цео овај поступак, нити је оно суштина тог поступка. Суштина тог поступка је да постоји могућност изрицања кривичне санкције без главног претреса. Осим тога, овај назив би могао да изазове конфузију, јер би се и главни претрес описно могао представити као рочиште на коме се (између осталог) изричу кривичне санкције.

³⁰ Нека нам као илустрација послужи Немачка, која је још 1968. издвојила најлакше деликте у тзв. *Ordnungswidrigkeiten*, али се није одрекла мандатног поступка за преступе (*Vergehen*) као врсту лакших кривичних дела.

³¹ Тако и Д. Николић, *Поступци за изрицање кривичних санкција без главног претреса*, Југословенска ревија за криминологију и кривично право 2002/2-3, стр. 233; И. Ђорђевић, *Јавно тужилаштво и поједностављене форме поступања у кривичним стварима и њихов утицај на борбу против криминалитета*, Билтен судске праксе, Ниш јул 2009, стр. 40.

³² Такав назив фигурира у свим бившим југословенским републикама, изузев Црне Горе, где се користи назив поступак за изрицање кривичних санкција без главног претреса.

3.2. Месѝо мандаѝноѝ ѝосѝуѝка у законској сисѝематѝици

Према важећем ЗКП Србије, овај поступак се налази у глави XXVII ЗКП, са називом *Посѝуѝци за изрицање кривичних санкѝија без главноѝ ѝреѝреса*. У оквиру наведене главе овај поступак се налази заједно са поступком за кажњавање и изрицање условне осуде од стране истражног судије. Њима заиста јесте заједничко изрицање кривичних санкѝија без главног претреса. При томе, добро је и то што је овај поступак издвојен од скраћеног поступка, јер су они различити по својој правној природи. Међутим, шири контекст у коме се налази глава XXVII помало је проблематичан. Наиме, законској систематици може се упутити приговор што у оквиру истог (Другог дела) који носи назив „Ток поступка“ регулише и општи кривични поступак и „Посебне одредбе за скраћени поступак, за поступке изрицања кривичних санкѝија без главног претреса и за изрицање судске опомене“, садржане у одељку Д. У називу овог одељка, некада су фигурирале и посебне одредбе о поступку према малолетницима, док нису пренете у посебан Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица.³³ Сам назив овог одељка је веома рогобатан. Питамо се колико ће тек бити дугачак његов назив ако законодавац уведе неке нове облике. Ово последње је сасвим могуће, с обзиром на тенденцију ширења „посебних одредаба“ за поједине врсте поступака. Осим тога, већ сада се том наслову може упутити примедба да није обухватио и посебне одредбе о поступку за кривична дела организованог криминала, корупције и друга изузетно тешка кривична дела из главе XXIXа ЗКП, која се такође налази у одељку Д. Посезање за принципом енумерације приликом насловљавања законских чланова, глава и одељака није најсјајније решење. Оно није прихватљиво ни из естетских ни из практичних разлога, јер замара читаоца законског текста. Оно је одраз неспособности законодавца да користи мисаоне операције апстракције и генерализације. У кривичнопроцесној теорији се ове „посебне одредбе“ о појединим врстама поступака најчешће третирају као посебне врсте кривичних поступака. Чини нам се да је наш законодавац намерно избегао употребу термина „посебни поступци“ у одељку Д из два разлога. Иза првог разлога крије се чињеница да ти поступци нису потпуни, односно да садрже само поједине одступајуће одредбе у односу на општи поступак, чија правила се сходно примењују ако нешто није другачије регулисано. Отуда назив „посебне одредбе“. Мислимо да то није довољан аргумент, јер, с друге стране, законодавцу није сметало да користи термин „поступак“ у готово свим случајевима тих одступајућих одредби. Други разлог је био тај што је законода-

³³ Сл. гл. РС 85/2005.

вац трећем делу Законика већ дао наслов „посебни поступци“, који очигледно немају карактер кривичних поступака, осим поступка за примену мера безбедности обавезног психијатријског лечења.

Ни систематика новог ЗКП Србије није у овом делу најсрећније изведена. Прво, рочиште за изрицање кривичне санкције је регулисано у оквиру главе XX, која носи назив скраћени поступак. Тиме се добија утисак као да законодавац негира самосталност овог поступка. Додуше, ове две процедуре имају неких сличности: обе представљају одступања од опште кривичнопроцесне форме; спадају у упрошћене процесне форме; у обе остаје истражна фаза; оптужни акт јавног тужиоца зове се оптужни предлог; у оба поступка врши се претходно испитивање оптужног предлога по службеној дужности; суди судија појединац, итд. Међутим постоји читав низ других разлика међу њима, које би налагале да се рочиште за изрицање кривичне санкције издвоји у засебну главу. У прилог томе говори различита правна природа ових поступака. Прво, поступак описан под називом „рочиште за изрицање кривичне санкције“ није неки процесни варијабилитет у оквиру скраћеног поступка, већ захваљујући својој правној природи представља посебну врсту поступка, која се одликује специфичним основом и специфичном структуром. Као што је већ речено, три су специфична основа заснивања овог посебног поступка: довољност доказне грађе, сагласност процесних субјеката о избору форме поступка и њихова сагласност о кривичној санкцији. Једини основ заснивања скраћеног поступка је тежина кривичног дела. Тежина кривичног дела игра извесну улогу и у мандатном поступку, али има значај допунског, корективног а не главног основа. Осим тога тежина кривичног дела је на различите начине одређена у ова два поступка: у скраћеном поступку се суде кривична дела за која је прописана новчана казна као главна казна или казна затвора до осам година, док се на рочишту за изрицање кривичне санкције може пресудити само дело за које се може изрећи новчана казна као главна казна или казна затвора до пет година. Зато је потпуно неоправдано изложити га у оквиру регула скраћеног поступка.

Још радикалнија је разлика која постоји у структури ова два поступка: док скраћени поступак подразумева главни претрес, рочиште за изрицање кривичне санкције га искључује. Не треба да нас буну ни чињеница да поводом тужиоачевог предлога за заказивање рочишта за изрицање кривичне санкције, због изостанка сагласности окривљеног или судије, ипак долази до заказивања главног претреса. Тиме је решено само питање трансформације једног поступка у други, у случају неиспуњености свих потребних услова за осуду без главног претреса. И обрнуто, уколико су поменути услови испуњени, искључена је примена скраћеног поступка. Најзад, ту је и трећа крупна разлика која се огледа у обавезности примене

скраћеног поступка и у факултативности рочишта за изрицање кривичне санкције.

Шири контекст у коме се налази глава XX у новом ЗКП Србије такође је подложен критици. Она се налази у оквиру Трећег дела Законика, који носи назив „Посебни поступци“. Овде је основна примедба у томе што су у истом делу Законика помешане посебне кривичнопроцесне форме са процесним варијабилитетима (нпр. поступак за одузимање имовинске користи) и са неким другим поступцима некривичне природе (нпр. поступак за остваривање права лица неосновано лишеног слободе или неосновано осуђеног).

3.3. Материјални услов за заснивање мандајној ѿсѿуйка

Према члану 449, ставу 2 важећег ЗКП Србије, материјални услов за заснивање мандатног поступка је испуњен кад јавни тужилац оцени да одржавање главног претреса није потребно. Оваква штура одредба је понекад била предмет критике. Наиме, постављено је питање на чему треба да се заснива тужиочева оцена непотребности одржавања главног претреса. Мислимо да у том погледу не би требало да буде никаквих дилема. Зна се да је главни претрес централни део првостепеног кривичног поступка намењен расправљању и мериторном одлучивању о основаности казненоправног захтева садржаног у оптужби овлашћеног тужиоца. Наведена процесна форма омогућава суду да о основаности тог захтева одлучи и без држања главног претреса. Ако је неспорно да се одлучивање састоји у примени права на конкретне чињенице, а да се чињенице утврђују доказивањем, онда недвосмислено следи да се потреба држања главног претреса процењује са становишта расположивих доказа о чињеницама од којих зависи основаност тужиочевог захтева. Дакле, избор ове процесне форме није препуштен арбитрерној и самоволној одлуци јавног тужиоца или суда, већ зависи од подобности прикупљене доказне грађе да искључи потребу организовања главног претреса ради непосредне оцене противречних доказа или њихове допуне.

Ипак, нови ЗКП Србије из 2011. године, у том погледу је знатно прецизнији. Он непотребност одржавања главног претреса повезује са сложености предмета и прикупљеним доказима, при чему нарочито издваја чињеницу флагрантности (хапшење окривљеног при извршењу кривичног дела) и признање окривљеног. Из начина њиховог формулисања произлази да они не морају бити безусловно испуњени, односно да довољност доказне грађе може бити обезбеђена и на друге начине. Из овога се види да наше право и даље не условљава примену ове посебне врсте поступка признањем окривљеног, мада његово постојање може представљати значајан

индикатор довољности доказне грађе.³⁴ Међутим, из одредбе члана 512, става 3, тачке 1 нашег новог ЗКП произлази да је признање окривљеног ипак неопходно ако је учињено кривично дело за које је прописана казна затвора до пет година, што је истовремено предуслов за изрицање унеколико тежих кривичних санкција у мандатном поступку. Мислимо да је ново решење флексибилно и добро.

3.4. Ограничења у примени мандатној правосудној

Основе и услове заснивања посебних процесних форми треба разликовати од ограничења у примени неке процесне форме. Упростијене процесне форме су често рестриктивно постављене, тако да њихова допуштеност не зависи само од испуњености материјалних и формалних услова, већ и читавог низа посебних захтева у вези са врстом и саставом суда, врстом деликта, категоријом окривљених, врстом и мером санкције која се може изрећи, итд. У досадашњем развоју мандатних поступака у Србији познато је неколико ограничења у њиховој примени. У погледу три врсте ограничења до сада није било никаквих промена. То су ограничења везана за личност окривљеног, за врсту, односно природу кривичног дела и за врсту тужиоца. Наиме, искључена је примена мандатног поступка према малолетницима, као и у поступку за кривична дела организованог криминала, корупције и друга изузетно тешка кривична дела. Осим тога, мандатни поступак може иницирати само јавни тужилац, не и приватни и супсидијарни тужилац.³⁵ Са друге стране, могу се уочити извесне промене у погледу ограничења везаних за тежину кривичног дела, врсту и меру кривичних санкција које се могу изрећи, као и у односу на споредан предмет кривичног поступка.

3.4.1. Ограничење с обзиром на тежину кривичног дела

Према члану 449, ставу 1 важећег ЗКП Србије, поступак за кажњавање пре главног претреса резервисан је за кривична дела за која се може изрећи новчана казна као главна казна или казна затвора до три године. Подсетимо да је горњи праг кривичних дела код којих долази у обзир примена ове врсте поступка стално био подвргаван преиспитивању и мењању. Пре-

³⁴ За изричито условљавање мандатне форме поступка признањем окривљеног код нас се залагао С. Бејатовић, *op. cit.*, стр. 446. Неки аутори су отишли и један корак даље, предлажући да се од окривљеног тражи сагласност за вођење ове врсте поступка (тако Д. Николић, *op. cit.*, стр. 272).

³⁵ Ово ограничење везано за јавног тужиоца је уобичајено у савременим правима. Изузетак у том смислу представља македонски процесни законик, који на покретање поступка за издавање казненог налога овлашћује и приватног тужиоца.

ма првобитној одредби ЗКП из 2001. године мандатни поступак је био могућ само код кривичних дела за која се могла изрећи новчана казна као главна казна. У једном делу процесне теорије сматрало се да је та одредба конфузна и проблематична. Неки су мислили да је везивање овог поступка „за кривична дела за која се може изрећи новчана казна као главна казна“, заправо искључивало сваку могућност његове примене, јер таква дела не постоје.³⁶ То је уједно сматрано и најјачим аргументом против увођења ове установе. Наводило се да је законодавац помешао *ius poenale* и *ius puniendi* и неосновано посегао за методом казне која се може изрећи уместо за методом прописане казне, будући да се избор кривичне санкције врши на крају кривичног поступка а не пре његовог покретања. Пошто Кривични закон није предвиђао ниједно кривично дело за које је прописана само новчана казна, закључивано је да ће ова процесна форма једноставно остати непримењена.

Ми се не бисмо могли сложити са тим становиштем. Најпре морамо подсетити да употребљена формула „дело за које се може изрећи казна...“ није ни прва ни последња коју користи наш (досадашњи и важећи) Законик о кривичном поступку и везује је за неку процесну установу која би се имала применити на почетку или у току поступка. Примера ради, члан 71, став 1 важећег ЗКП предвиђа обавезну одбрану после подигнуте оптужнице „због кривичног дела за које се по закону може изрећи десет година затвора или тежа казна“. Сматра се да је одбрана у овом случају обавезна не само кад је таква казна прописана за кривично дело, него и онда када се по некој одредби општег дела Кривичног закона таква казна може изрећи (нпр. при тада могућем поштравању казне у случају поврата).³⁷ Још тада смо сматрали да законодавац није ни случајно ни из незнања везао примену поступка за кажњавање пре главног претреса за кривична дела одређена на описани начин. Законодавац је само показао велику дозу опреза приликом увођења једне радикално нове установе, која за собом повлачи и нужно ограничење неких права окривљеног. Услов за примену те процесне форме нису била „дела за која је законом прописана само новчана казна“ јер таква дела тада заиста нису постојала, него „дела за која се може изрећи новчана казна као главна казна“. Новчана казна се у три случаја могла изрећи као главна: а) кад је за одређено кривично дело прописана само та казна; б) кад је алтернативно прописан затвор или новчана казна а суд изабере новчану казну; в) кад је прописана казна затвора, али суд применом одредаба о ублажавању

³⁶ Тако, З. Жекић, Нека спорна решења у предлогу Законика о кривичном поступку, Правни живот 9/01, стр. 251.

³⁷ Вид. Т. Васиљевић, М. Грубач, Коментар Закона о кривичном поступку, Београд, 1995, стр. 99.

казне изрекне новчану казну.³⁸ Да је метод „казне која се може изрећи“ не само могућ, него и шири и обухватнији од метода „прописане казне“ сведочи и наше раније прекршајно право. Према одредби тадашњег члана 240, става 2 Закона о прекршајима Србије, решење о прекршају у скраћеном поступку могло се донети и у случају када је за прекршај поред новчане казне прописана и казна затвора, ако судија за прекршаје нађе да, с обзиром на природу прекршаја, околности под којима је прекршај учињен и лична својства окривљеног, треба изрећи новчану казну.³⁹

Од процесне реформе 2004. године, подигнут је праг кривичних дела код којих се може применити ова врста поступка, на дела за која се може изрећи новчана казна или казна затвора до три године. То решење и данас важи. Све до процесне реформе из 2009. године, ова одредба је такође могла бити повод дилемама у судској пракси. Овде, пре свега, мислимо на случајеве новчане казне која се могла изрећи као главна казна и онда када није прописана, уколико је постојала могућност ублажавања казне. Према члану 57, ставу 1, тачки 6 Кривичног законика,⁴⁰ ако је за кривично дело прописана казна затвора без назначења најмање мере, уместо затвора може се изрећи новчана казна. Како у нашем Кривичном законнику фигурирају и кривична дела без посебног минимума а са прописаним посебним максимумом до пет година, постојала је могућност ублажавања изрицањем новчане казне уместо затвора. Проблем је био у томе што су се дела са прописаном казном затвора до пет година процесуирала оптужницом, а не оптужним предлогом, који се захтевао у поступку за кажњавање пре главног претреса. Овај проблем је био отворен до 2009. године, када је примена скраћеног поступка (а тиме и оптужног предлога) проширена на сва кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до пет година.

Према члану 512, ставу 1 новог ЗКП Србије из 2011. године, поменути поступак ограничава се на кривична дела за која се може изрећи као главна казна новчана казна или казна затвора до пет година. Подсећамо да је примена скраћеног поступка према новом Законнику проширена на кривична дела за која је прописана новчана казна као главна казна или казна затвора до осам година (члан 495 новог ЗКП Србије). Дакле, може се уочити тенденција ширења примене мандатног поступка, с обзиром на мењање ограничења везаних за тежину кривичног дела.

³⁸ Тако, Н. Срзентић (ред.), Коментар Кривичног закона СФРЈ“, Београд, 1986, стр. 177-178.

³⁹ Сл. гл. СРС 44/89; Сл. гл. РС 21/90, 11/92, 6/93, 20/93, 53/93, 67/93, 28/94, 16/97, 37/97, 36/98, 44/98; Сл. лист СРЈ 62/2001 и Сл. гл. РС 55/20004. Иначе, одредбе члана 240 укинуте су одлуком Савезног Уставног суда IУ бр. 23/95 од 10.07.1997 (Сл. гл. СРС 37/97).

⁴⁰ Сл. гл. РС бр. 85/2005.

Мислимо да је штета што је законодавац и у новом Законику остао при методу „казне која се може изрећи“. Иако смо поводом изречених критика тог метода раније заузимали одбранашки став према усвојеној законској терминологији,⁴¹ наводећи да метод „казне која се може изрећи“ није бесмислен и да је шири од метода „прописане казне,“ на овом месту одустајемо од те одбране из неколико разлога.

Прво, метод казне која се може изрећи није увек правилно схваћен а као што смо видели већ је изазивао неке недоумице у пракси, у вези са применом неких других одредаба материјалног или процесног права. Друго, иако је метод казне која се може изрећи шири од метода прописане казне, прелазак на овај последњи метод у садашњим условима не би сузио примену ове установе. Овде имамо у виду не само чињеницу да је у новом ЗКП подигнут горњи праг кривичних дела са три на пет година, већ и то да су новим Кривичним закоником за многа кривична дела прописане блаже казне у поређењу са старим законодавством. Тиме се знатно повећао број кривичних дела која би могла бити пресуђена у овој процесној форми по методу „прописане казне“. Треће, метод прописане казне је ипак метод који се најчешће може срести у упоредном законодавству, а доминира и у нашем кривичном законодавству на многим другим местима.

3.4.2. Ограничење с обзиром на кривичне санкције које се могу изрећи

Круг кривичних санкција које су се могле изрицати у овом поступку такође се временом проширивао. Првобитно је могла бити изречена само новчана казна у износу до 50.000 динара и уз њу једна или више следећих мера: одузимање предмета, забрана управљања моторним возилом у трајању до две године и одузимање имовинске користи.⁴² Приликом процесне реформе 2004. године брисана су дотадашња ограничења везана за новчану казну и меру безбедности забране управљања моторним возилом, а омогућено је још изрицање и условне осуде. Према изменама и допунама ЗКП које су учињене 2009. године, у овом поступку се могу изрећи још две казне: казна рада у јавном интересу и казна одузимања возачке дозволе. Нови ЗКП Србије из 2011. године је и на овом плану донео доста измена (члан 512, став 3). Пре свега, проширен је регистар кривичних санкција које се могу изрећи у мандатном поступку а до сада постојеће кривичне санкције су лимитиране. Мера у којој се могу изрећи неке санкције учињена је зависном од тежине учињеног кривичног дела. При томе се законодавац доследно руководио јединственим критеријумом разликовања лакших

⁴¹ Вид. С. Бркић, Нове процесне форме у Законику о кривичном поступку, у: Место југословенског кривичног права у савременом кривичном праву, Београд, 2002, стр. 223-224.

⁴² Члан 450 ЗКП из 2001. године.

и тежих кривичних дела. У групи лакших кривичних дела налазе се учињена дела за која је прописана новчана казна као главна казна или казна затвора до три године, а у групи тежих дела налазе се кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година и која је окривљени признао. Осим тога, неке кривичне санкције долазе у обзир само код прве групе кривичних дела.

а) Први пут је отворена могућност да се у овој врсти поступка изрекне и казна затвора до једне године (за лакша дела), односно до две године (за тежа дела).⁴³

б) Изрицање новчане казне више није неограничено, већ је лимитирано и у дневним износима и у фиксном износу, и то до стоосамдесет дневних износа, односно до триста хиљада динара (за лакша дела) и до двесточетрдесет дневних износа, односно до петсто хиљада динара (за тежа дела).

в) Условна осуда је прецизирана и у погледу могућих утврђених казни и у погледу времена проверавања. Условна осуда са утврђивањем казне затвора до годину дана или новчане казне до стоосамдесет дневних износа, односно до триста хиљада динара и временом проверавања до три године, уз могућност стављања окривљеног под заштитни надзор може се изрећи за лакша дела. Условна осуда са утврђивањем казне затвора до једне године или новчане казне до стоосамдесет дневних износа, односно до триста хиљада динара и временом проверавања до пет година може се изрећи за тежа кривична дела.

г) Казна рада у јавном интересу је лимитирана до двеста четрдесет часова и омогућена само код лакших кривичних дела.

д) Казна одузимања возачке дозволе може се изрећи у трајању до једне године и омогућена је само код лакших кривичних дела.

ђ) Судска опомена се може изрицати у овој врсти поступка и по важећем Законику. Ништа суштинско се у том погледу у новом ЗКП није променило. Измене су техничке природе: одредба о томе пресељена је из посебне главе која је садржавала посебне одредбе о судској опомени. Иако је по новом ЗКП мандатни поступак могућ и код тежих дела, судска опомена као могућа кривична санкција остала је резервисана само за дела за која је прописана казна затвора до три године.

е) Важећи ЗКП истиче да се у овој врсти поступка могу изрећи и једна или више следећих мера: одузимање предмета, забрану управљања моторним возилом и одузимање имовинске користи. Нови ЗКП више

---

⁴³ За могућност изрицања и казне затвора до шест месеци у мандатном поступку пледирала је својевремено С. Бркић, Поједностављене форме кривичног поступања и поступак њиховог озакоњења у Републици Србији, Ревивија за криминологију и кривично право 1/2009, стр. 116.

не набраја мере безбедности које се могу изрећи у овој врсти поступка. Но, то по нашем мишљењу не значи да су те мере искључене у овом поступку. У члану 80 КЗ прописано је под којим условима могу да се изрекну поједине мере безбедности. При томе, ни у КЗ ни у ЗКП нема одредаба о томе да су неке од њих искључене за одређену врсту поступака. Пажљивом анализом КЗ долазимо до закључка да је свих десет законом предвиђених мера безбедности барем теоријски могуће изрећи и у мандатном поступку, уколико се он заврши на један од начина који предвиђа КЗ за поједине мере безбедности: а) казном или условном осудом (обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи и обавезно психијатријско лечење на слободи изречени битно смањено урачунљивом учиниоцу; протеривање странца); б) казном, условном осудом, судском опоменом или ослобођењем од казне (обавезно лечење наркомана; обавезно лечење алкохоличара; забрана вршења позива, делатности или дужности; забрана управљања моторним возилом, одузимање предмета и јавно објављивање пресуде); в) новчаном казном, радом у јавном интересу, одузимањем возачке дозволе, условном осудом и судском опоменом (мера забране приближавања и комуникације са оштећеним). Ипак, практично узев, не би долазила у обзир примена мера безбедности медицинског карактера у мандатном поступку, јер оне подразумевају да је битно смањена урачунљивост утврђена вештачењем, које тек треба да се изведе у поступку, у коме за тако нешто није остављено ни простора ни времена. Са друге стране, није постојала потреба да се посебно нагласи могућност одузимања имовинске користи у мандатном поступку. Одузимање имовинске користи је општа мера кривичног права, која се заснива на принципу да нико не може задржати имовинску корист прибављену кривичним делом. Према члану 91, ставу 2 КЗ имовинска корист одузима се судском одлуком којом је утврђено извршење кривичног дела. То значи да је то могуће учинити и одлуком донетом у мандатном поступку.

3.4.3. Ограничење с обзиром на сјоредан њредмеј кривичној њосџујка

Према члану 449, ставу 3 важећег ЗКП Србије, ако је постављен имовинскоправни захтев, овлашћено лице ће бити упућено на парницу. Неки ову одредбу тумаче и тако да постављени имовинскоправни захтев може бити разлог да се судија не сложи са предлогом јавног тужиоца за доношење решења о кажњавању без главног претреса.⁴⁴ Нисмо сигурни да је то смисао поменуте законске одредбе. Она нема овлашћујући него наређују-

⁴⁴ Тако, Т. Васиљевић, М. Грубач, Коментар Законика о кривичном поступку, Београд, 2010, стр. 956.

ћи карактер. Па чак и да та одредба није написана тако јасно и прецизно, не би се могла другачије тумачити. Ако постоји иницијатива јавног тужиоца за покретање мандатног поступка и испуњени су сви законски услови за такво суђење, онда суђење треба и обавити управо у тој упрошћеној процесној форми, без обзира на интерес оштећеног. Један легитимни јавни интерес (за брзим пресуђењем кривичног дела с циљем растерећења органа кривичног правосуђа) не би смео да устукне пред интересом оштећеног за остваривање имовинскоправног захтева у кривичном поступку. Уосталом такав интерес оштећеног повлачи се пред интересима кривичног поступка и у општој кривичној процедури, ако би водио одуговлачењу кривичног поступка. У крајњој линији, оштећени никада не губи, јер му остаје очувано право на парницу.

Поменуте одредбе о обавезном упућивању имовинскоправног захтева на парницу више нема у новом ЗКП. Поставља се питање да ли то значи да се тај споредан предмет кривичног поступка може или не може остварити у мандатној форми. У недостатку посебне одредбе о томе у новом ЗКП, могло би се посегнути за применом општих одредаба о имовинскоправном захтеву (члан 252 – 260 новог ЗКП). Ако је захтев основан и донета је осуђујућа пресуда, а подаци кривичног поступка пружају поуздан основ за потпуно или делимично пресуђење, изгледало би да он може бити досуђен и у мандатном поступку. Међутим, ми нисмо склони да то тако протумачимо, због једног јединог разлога: у оквиру регула рочишта за изрицање кривичне санкције не постоји изричита одредба која би могла да заштити окривљеног у случају незаконите или неправилне одлуке суда о усвајању имовинскоправног захтева. За доношење осуђујуће пресуде у мандатном поступку довољно је да се оптужени сагласио са предлогом јавног тужиоца изнетим на рочишту. Како јавни тужилац није овлашћен да располаже имовинскоправним захтевом оштећеног или другог овлашћеног лица, то значи да се не захтева и саглашавање оптуженог са досуђеним имовинскоправним захтевом. Са друге стране, постоји само право оптуженог на приговор, али не и на жалбу против осуђујуће пресуде.

Став савремених законодавстава по овом питању је различит: нека допуштају да се одлучује о имовинскоправном захтеву и у мандатном поступку (нпр. Македонија, Хрватска, Република Српска), док друга садрже норму о обавезном упућивању имовинскоправног захтева на парницу (Црна Гора, Немачка). Мислимо да ни прво решење није лоше, уколико је постављено тако да су заштићени истовремено и интереси окривљеног и јавни интерес за ефикасним суђењем. У сваком случају, наш нови ЗКП требао је о томе изричито да се изјасни.

3.5. *Оптужни акт*

И по важећем и по новом ЗКП Србије, оптужни акт јавног тужиоца у овој врсти поступка зове се оптужни предлог. Разлика је у томе што је садржина оптужног предлога као акта којим се покреће и скраћени поступак унеколико другачије одређена: према новом ЗКП Србије, оптужни предлог мора садржати и законски назив кривичног дела а уместо предлога да се окривљени огласи кривим и осуди по закону, треба да стоји предлог врсте и мере кривичне санкције и мере чије се изрицање тражи.⁴⁵ Ово је битна новина и у односу на скраћени поступак и у односу на мандатни поступак.

Осим тога, разликује се и формулација тужиоачевог предлога везаног за иницирање ове врсте поступка. Према важећем ЗКП, то је предлог јавног тужиоца за доношење решења о кажњавању без одржавања главног претреса (члан 449, став 1). Према члану 512, ставу 1 новог ЗКП, јавни тужилац у свом оптужном предлогу ставља захтев за одржавање рочишта за изрицање кривичне санкције. Ова друга разлика представља само мало боље прилагођавање тужиоачевог захтева новој физиономији мандатног поступка, али нема никаквих практичних реперкусија.

На крају, можемо навести још једну разлику: оптужни предлог као оптужни акт у скраћеном поступку према новом ЗКП подиже се ако постоји оправдана сумња да је одређено лице учинило кривично дело (члан 499). Према члану 2, тачки 18) и 19) тог Законика, основана сумња је скуп чињеница које непосредно указују да је одређено лице учинилац кривичног дела, док је оправдана сумња скуп чињеница које непосредно поткрепљују основану сумњу и оправдавају подизање оптужбе. У важећем ЗКП се не прави та разлика, већ се из члана 20 ЗКП закључује да оптужни предлог треба да почива на основаној сумњи (која се при том не дефинише).

Како се мандатни поступак по оба законика покреће оптужним предлогом, свакако треба указати на општу могућност коју јавни тужилац има пре него што одлучи да подигне оптужни предлог или да одбаци кривичну пријаву. У том погледу постоји једна термилошка и једна суштинска разлика. Према члану 435 важећег ЗКП, пре подношења оптужног предлога, јавни тужилац може предложити истражном судији да предузме одређене истражне радње, не и целу истрагу. Поменуто право немају супсидијарни и приватни тужилац, чиме се неоправдано доводе у неравноправан положај. Ако се истражни судија сложи са овим предлогом, предузеће истражне радње, а затим ће све списе доставити јавном тужиоцу. Истражне радње спроводе се што је могуће брже и краће. Ако се истражни судија не сложи са тужиоачевим предлогом, затражиће одлуку већа, против које није дозвољена жалба.

⁴⁵ Упореди члан 438, став 1 важећег ЗКП Србије и члан 500, став 1 новог ЗКП Србије.

Због преласка на тужилачки модел истраге, ова могућност нешто другачије изгледа по новом ЗКП. Према члану 499, ставу 2 тог законика, јавни тужилац пре подизања оптужног предлога, односно одбачаја кривичне пријаве може у најкраћем року предузети одређене доказне радње. Дакле, те радње које могу претходити подизању оптужног предлога више се не зову истражне радње већ доказне радње и не спроводи их истражни судија, већ сам јавни тужилац.

3.6. Претходно испитивање оптужног акта

И према важећем и према новом ЗКП Србије, пре утврђивања да ли постоје претпоставке за мандатно одлучивање, приступа се претходном испитивању оптужног предлога по службеној дужности. У том погледу оба законика упућују на одговарајуће одредбе о испитивању оптужног предлога у скраћеном поступку. На први поглед, ту нема суштинских разлика. Међутим, неких разлика ипак има. Важећи ЗКП Србије упућује на примену одредаба члана 439, става 1 до члана 441 истог законика. Према члану 439, ставу 1 важећег ЗКП, кад суд прими оптужни предлог, судија ће претходно испитати да ли је суд надлежан, да ли треба спровести поједине истражне радње или допунити спроведене истражне радње и да ли постоје услови за одбацивање оптужног предлога. Ако судија утврди да је за суђење надлежан други суд, огласиће се ненадлежним и по правноснажности решења уступити предмет том суду, а ако утврди да је за суђење надлежан виши суд, уступиће предмет на даљи поступак јавном тужиоцу који поступа пред вишим судом. Ако јавни тужилац сматра да је за суђење надлежан суд који му је доставио предмет, затражиће одлуку већа суда пред којим поступа (члан 440 важећег ЗКП). Према члану 441 важећег ЗКП, судија ће одбити оптужни предлог из два разлога: а) ако дело које је предмет оптужбе није кривично дело, а нема услова за примену мера безбедности; б) ако је кривично гоњење застарело или је дело обухваћено амнестијом или помиловањем или постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење. Само ако су биле спроведене поједине истражне радње, оптужни предлог ће се одбити и ако нема довољно доказа да је окривљени основано сумњив за дело које је предмет оптужбе (упућивање на одредбу члана 274 ЗКП). У оквиру самог мандатног поступка не наводе се разлози за одбацивање оптужног предлога, што је свакако пропуст законодавца. Мислимо да у том погледу треба аналогно применити одредбу члана 274, става 2 ЗКП, која иначе наводи разлоге за одбацивање оптужнице: ако нема захтева овлашћеног тужиоца, потребног предлога или одобрења за кривично гоњење, или постоје друге околности које привремено спречавају гоњење.

Нови ЗКП је на овом плану прецизнији и потпунији. Једна од новина је одредба члана 501, става 1, која обавезује судију појединца да одмах по пријему оптужног акта испита да ли је прописно састављен, па ако установи да није, враћа га тужиоцу да у року од три дана исправи недостатке. Из оправданих разлога, на захтев тужиоца, судија може продужити тај рок. Иако сличне одредбе нема у важећем ЗКП, сматрамо да то није велики пропуст законодавца, пошто се та радња и њене последице подразумевају на основу сходне примене општих одредаба ЗКП (а одредбе те врсте су смештене у члану 267 ЗКП). Међутим, новина је у томе што се новим законом изричито предвиђа последица пропуштања тог рока од стране јавног тужиоца, а то је одбацивање оптужног предлога. Сматрамо да је то решење добро јер спречава неконтролисано одуговлачење поступка због неактивности јавног тужиоца. Са друге стране, јавни интерес није тиме оштећен јер правноснажно решење о одбацивању оптужног акта не потпада под дејство начела *ne bis in idem*, односно не спречава нови поступак против истог лица за исто дело (члан 4 новог ЗКП).

Друга разлика односи се на случај када судија утврди да је за суђење надлежан други суд. По новом законнику, суд ће се увек огласити ненадлежним и по правноснажности решења уступити предмет том суду. И ово решење оцењујемо као принципијелније од садашњег.

И по новом законнику судија може да утврди да је потребно боље разјашњење стања ствари да би се испитала основаност оптужног акта. Он тада наређује предузимање одређених доказних радњи или прикупљање одређених доказа, али не истражном судији, као што је то сада случај. Према новом законнику, предузимање тих радњи налаже се овлашћеном тужиоцу, коме је на располагању рок од тридесет дана. Судија може на захтев тужиоца из оправданих разлога и продужити тај рок. Ако јавни тужилац пропусти тај рок, дужан је да о разлозима пропуштања обавести непосредно вишег јавног тужиоца. Ако приватни тужилац пропусти поменути рок, сматраће се да је одустао од гоњења и оптужба ће решењем бити одбијена. Терминолошка разлика (нови израз доказне радње уместо старог термина истражне радње) овде није толико битна. Битно је да те радње не предузима истражни судија, већ јавни тужилац; да му се оставља одређен рок за то и да се предвиђају последице пропуштања тог рока.

Надаље, у новом законнику експлицитно су предвиђени разлози за одбацивање оптужног акта: непостојање захтева овлашћеног тужиоца, предлога или одобрења или друге околности које привремено спречавају гоњење (члан 502).

Најзад, постоји и једна разлика у погледу разлога за одбијање оптужног предлога. Ту се упућује на примену одредаба члана 338, става 1 но-

вог ЗКП, из чега произлази да се оптужни предлог увек може одбити и због непостојања довољно доказа за оправдану сумњу да је окривљени учинио кривично дело које је предмет оптужбе, независно од тога да ли је томе претходило предузимање појединих доказних радњи.

3.7. Доношење одлуке о неиспуњености услова за вођење мандајној њосиујка

Ако судија поводом испитивања оптужног предлога не донесе ниједно од горе поменутих решења, он треба да утврди да ли су испуњени сви законски услови за мандајну процесну форму. Нови ЗКП је у том погледу изричит. Судија ће наредбом одредити дан, час и место одржавања главног претреса: а) ако се захтев не односи на кривично дело за које се може изрећи новчана казна као главна казна или казна затвора до пет година; б) ако је у тужиочевом захтеву предложено изрицање казне или кривичне санкције која по члану 512, ставу 3 ЗКП или по кривичном закону није допуштена; в) ако сложеност предмета и прикупљени докази указују на потребу одржавања главног претреса. Нови ЗКП је прецизнији од важећег ЗКП и због тога што предвиђа да се окривљеном и његовом браниоцу уз позив за главни претрес доставља препис оптужног предлога, без захтева за одржавање рочишта за изрицање кривичне санкције. Такав поступак се не подразумева по важећем ЗКП, који предвиђа просто достављање оптужбе осумњиченом. Свакако да је ново решење боље, јер својом логичном поставком отклања могућност конфузије у очима окривљеног.

3.8. Доношење мериторне одлуке у мандајном њосиујку

Шта се ради у случају када је оптужни предлог основан и када су испуњене све претпоставке за вођење мандајног поступка? У том погледу постоји неколико битних разлика између важећег и новог ЗКП. Према садашњем решењу, судија је дужан да прибави податке о ранијим осудама, а по потреби, и о личности окривљеног, као и да саслуша окривљеног, након чега може донети решење о кажњавању. Неки сматрају да је нејасно које податке и од кога треба прибавити.⁴⁶ Чини нам се да ту никакве дилеме нема. Подаци се не односе на учинилаштво, већ на личност, ради процене адекватности предложене санкције, што ни у ком случају не одудара од могућности истражног судије да прибавља такве податке према члану 255 важећег законика.

Дакле, према садашњем решењу, тражи се само саслушање окривљеног, не и његово признање, не и његов изричит пристанак на вођење ове

---

⁴⁶ Д. Николић, *op. cit.*, стр. 269.

упрошћене процедуре. Законодавац се задовољава његовим прећутним пристанком који произлази из пропуштања да изјави приговор против решења о кажњавању. Спорно је, међутим, да ли овој процесној форми има места када окривљени приликом саслушања оспорава учинилаштво. Из чињенице да наш закон не тражи изричито и признање окривљеног, може се закључити да оно није законски услов за примену ове процесне форме.

Наш нови ЗКП је отишао још један корак даље у регулисању мандатне процедуре, која претпоставља обавезно заказивање посебног рочишта за изрицање кривичне санкције. Иако има неке елементе контрадикторности, то рочиште треба разликовати од рочишта за главни претрес, управо по томе што се на њему не изводе докази. Ако се сложи са захтевом за одржавање рочишта, судија одређује наредбом дан, час и место одржавања рочишта. Рочиште се одржава у року од петнаест дана од дана доношења наредбе. На рочиште се позивају странке и бранилац, а уз позив се оптуженом и његовом браниоцу доставља и оптужни предлог.⁴⁷ У позиву ће се оптужени упозорити да се у случају његовог недоласка, ако је уредно обавештен или, када одбрана није обавезна, недоласка браниоца на рочиште, рочиште има одржати. Позив оптуженом има се доставити тако да између дана достављања позива и дана одржавања рочишта остане најмање пет дана.⁴⁸ Рочиште за изрицање кривичне санкције почиње сажетим излагањем јавног тужиоца о доказима којима располаже и о врсти и мери кривичне санкције чије изрицање предлаже. Након тога, судија позива оптуженог да се изјасни и упозорава га на последице саглашавања са наводима јавног тужиоца, а нарочито да не може поднети приговор и изјавити жалбу против првостепене пресуде.

Уопште узев, нова регулатива мандатног поступка са посебним контрадикторним рочиштем као језгром поступка, изгледа нам прихватљива. Само на први поглед може изгледати да то рочиште непотребно одуговлачи поступак. Предвиђене су две синхронизоване мере, које то онемогућавају: а) саглашавање оптуженог са тужиочевим захтевом доводи до осуђујуће пресуде и искључивања права на приговор и жалбу против исте пресуде; б) осуђујућа пресуда се доноси и у случају неодазивања позиву, али је тада окривљени заштићен правом на изјављивање приговора, којим на веома лак начин може издејствовати заказивање главног претреса у скраћеном поступку. Имали бисмо само две примедбе у односу на нову регулативу: а) требало је оставити одредбу о прибављању података о ранијим

⁴⁷ Важећи ЗКП не помиње обавезу достављања оптужног предлога окривљеном уз позив на саслушање.

⁴⁸ Иначе, тај рок у скраћеном поступку износи најмање осам дана, а по пристанку оптуженог може се смањити (члан 506/5 новог ЗКП).

осудама, а по потреби и о личности окривљеног, јер ти подаци могу бити веома битни за изрицање неких кривичних санкција, као што су условна осуда или судска опомена; б) пошто законодавац инсистира на сагласности сва три процесна субјекта о избору ове форме поступка и о врсти и мери кривичне санкције и предвиђа чак једно контрадикторно рочиште, требало је изричито предвидети могућност да на том рочишту, уз сагласност сва три процесна субјекта, на иницијативу било кога од њих, дође и до модификације првобитно предложене врсте и мере кривичне санкције у законом прописаним границама. По нашем мишљењу, тек тада би начелно прокламована контрадикторност испунила своју сврху у једном броју случајева у којима би евентуално одступање од тврдокорно заузетих првобитних ставова могло да доведе до општеприхватљивог консенсуса. Уосталом, то не би био начин размишљања потпуно непознат нашем праву, с обзиром на новине које су већ продрле у важећи ЗКП у поступку споразумевања о кривици.

Судија ће одмах по окончању рочишта за изрицање кривичне санкције донети осуђујућу пресуду или наредбом одредити главни претрес. Осуђујућа пресуда се доноси ако се оптужени: а) сагласио са предлогом јавног тужиоца изнетим на рочишту; б) није одазвао на позив за рочиште. Ако се оптужени на рочишту није сагласио са предлогом јавног тужиоца или ако судија није прихватио предлог јавног тужиоца, судија ће наредбом одредити дан, час и место одржавања главног претреса.

Осуђујућа пресуда се доставља странкама и браниоцу. Оптужени и његов бранилац могу у року од осам дана од дана достављања поднети приговор против осуђујуће пресуде која је донета по основу његовог неодржавања на позив за рочиште. Ако судија решењем не одбаци приговор као неблаговремен или недозвољен, наредбом ће одредити дан, час и место одржавања главног претреса по оптужном предлогу јавног тужиоца. На главном претресу судија није везан за предлог јавног тужиоца у погледу врсте и мере кривичне санкције, нити забраном преиначења на штету оптуженог. О жалби против решења о одбацивању приговора одлучује ванпретресно веће. Ако против осуђујуће пресуде не буде поднет приговор, пресуда постаје правноснажна.

Може се уочити и једна разлика у погледу форме судске одлуке донете у мандатном поступку. По важећем законнику, та одлука се доноси у форми решења о кажњавању, а по новом законнику у форми осуђујуће пресуде. Тешко је рећи које од та два решења је боље. То зависи од принципног става који заузмемо по питању који је критеријум битан за разграничење пресуда и решења: да ли је битнија процесна фаза у којој се одлука доноси, значај питања о којима се одлучује, начин одлучивања, врста по-

ступка или можда суд надлежан за одлучивање. У нашем праву одавно постоје одступања од правила: нема пресуде без главног претреса и нема главног претреса без пресуде.⁴⁹ Решење о кажњавању донето у мандатном поступку није ни једино решење којим се у нашем праву изричу кривичне санкције. У истој форми одлучује се и о судској опомени, васпитним мерама и мерама безбедности медицинског карактера. Дакле, форма решења овде више одговара природи самог поступка. При томе не видимо да има икаквих проблема у вези са статусом осуђиваног лица, давањем података из казнене евиденције и правилима о рехабилитацији односно поступку брисања осуде из казнене евиденције.⁵⁰ Осуда на одређену казну је осуда, без обзира да ли је изречена пресудом или решењем, и у том погледу нису потребне никакве интервенције у одговарајућим деловима кривичног процесног или материјалног закона. Интервенције су потребне у неким деловима ЗКП, у којима би поред пресуде, равноправно требало помињати и решење о кажњавању. Тако нпр. у члану 194, ставу 1 важећег ЗКП, који говори о врстама одлука којима се одлучује о трошковима кривичног поступка; затим у члану 255, ставу 2 истог ЗКП, који говори о прибављању ранијих пресуда ради изрицања јединствене казне; у члану 405 ЗКП, који говори о случајевима преиначења правноснажне пресуде без понављања поступка. Дакле, по нама, није било преке потребе да се и у мандатни поступак уводи осуђујућа пресуда. Много је битније питање да ли су интереси осуђених лица у мандатном поступку адекватно заштићени. Свакако да је у том погледу много незахвалнија форма решења, зато што она захтева да се о томе води рачуна и на многим другим местима у закону. Наш законодавац је већ правио такве пропусте, када, на пример, све до процесне реформе из 2009. године, није предвиђао повраћај у пређашње стање окривљеном против кога је донето решење о кажњавању пре главног претреса.

4. Практична примена мандатног поступка

Иако је наша научна и стручна јавност заузела начелно афирмативан став према овој законској новини, изостала је њена шира подршка од стране судске праксе. Иако би могла имати значајан растеређујући ефекат, ова процесна форма у нашој земљи није у потпуности заживела. Тако је у 2003. години према члану 449 ЗКП оптужено свега 127 лица. При томе је забележена велика неуједначеност примене ове установе на подручјима појединих окружних јавних тужилаштава.⁵¹ Већ следеће, 2004. године, би-

⁴⁹ Вид. С. Бркић, *Кривично процесно право II*, Нови Сад, 2010, стр. 109.

⁵⁰ Та питања проблематизује Д. Николић, *op. cit.*, стр. 273.

⁵¹ Тако, нпр. у више од половине јавних тужилаштава (17) ова установа у посматраној 2003. години није уопште примењивана. С друге стране, у неким тужилаштвима је ова

ло је укупно 321 оптужено лице према члану 449 ЗКП.⁵² Новијим подацима не располажемо, али претпостављамо да је настављен тренд раста.

Судске статистике других земаља пружају сасвим другачију слику. Тако у Немачкој на мандатни поступак отпада око 30% свих предмета из надлежности *Amtsgerichta*,⁵³ а у Аустрији 26,6% предмета из надлежности *Bezirksgerichta*, који иначе покрива око 80% свих кривичних предмета.⁵⁴ У швајцарском кантону Во мандатним путем се решава око половине свих предмета.⁵⁵ Казнена политика у Финској највећим делом се заснива на новчаним казнама (око 90% свих казни), а око 80% тих казни изриче се у мандатном поступку. Под тај режим потпадају готово сви саобраћајни деликти.⁵⁶ У Јапану је 1993. у мандатном поступку суђено 92,6% свих предмета.⁵⁷ У Хрватској, у којој је тзв. казнени налог уведен 1998. године, је у 2000. години било 24,1% казних налога (3.041 предмет) од укупног броја оптужних предлога (12.602 предмета). При томе је приметна велика неуједначеност у пракси на подручју појединих државних одвјетништава: од 0% (Сплит) и 4,7% (Задар), до 50,8% (Госпић) и 65,9% (Чаковец).⁵⁸

Након ових охрабрујућих података, а имајући у виду константно побољшање законске регулативе мандатног поступка у Србији, као и тренд ширења подручја његове примене, изражавамо наду да ће и наше тужилачке и судске статистике везане за мандатну процесну форму почети да парирају онима из нашег окружења.

установа тек симболично заступљена са неколико случајева, док су само три тужилаштва предњачила у примени ове установе: Сремска Митровица (21 предмет), Пирот (25 предмета и сомбор (51 предмет). Вид. Табеларни преглед Републичког јавног тужилаштва за период од 01.01.2003. до 31.12.2003. године.

⁵² Наведено према Ј. Киурски, Б. Станковић, Посебни кривични поступци и нове тенденције у савременој науци кривичног права, у: Зборнику радова са XLII редовног годишњег саветовања Удружења за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе: Нове тенденције у савременој науци кривичног права и наше кривично законодавство, Златибор, 2005, стр. 573.

⁵³ P. Hunerfeld. La phase preparatoire du proces penal en Republique Federale D,Allemagne, *Revue internationale de droit pénal* 3-4/1985, str. 394.

⁵⁴ J. Driendl, Grenzen der Beschleunigung im Strafverfahren, *ZStW* 4/1978, str. 1073.

⁵⁵ W. Beckman, *Diskussionsbericht*, *ZStW* 2/1980, str. 593.

⁵⁶ P. O. Traskman, The procedure for punishing and processing misdemeanors, Report at Hungarian-Finish Penal Law Seminary on Petty Offences, Budapest, 1983, str. 26. При томе треба имати у виду да Финска нема издвојен систем прекршаја и да је у законској реформи 1993. омогућила ширење подручја примене мандатног поступка, задовољавајући се тужиоцем, а не као до тада, судском потврдом казног налога издатог од стране полиције.

⁵⁷ S. Shiratori, *Revue internationale de droit pénal* 3-4/1995, str. 594.

⁵⁸ Д. Новосел, Примјена казног налога у раду државних одвјетништава, Хрватски летопис за казнено право и праксу 1/2002, стр. 39.

5. Закључак

Мандатни кривични поступак је само једна од упрошћених кривично-процесних форми, које су подобне за брже, једноставније и ефикасније пресуђивање лакших кривичних дела. Он је неизбежно средство криминалне политике уколико је постављен у разумним оквирима и уколико адекватно штити права окривљеног. Мандатни кривични поступак је у наше право први пут уведен 2001. године, а значајне трансформације је доживео у процесним реформама 2004. и 2009. године. Нови ЗКП Србије из 2011. године, који ће почети да се примењује 15.01.2013. године, такође познаје мандатну процесну форму. До сада су вршене различите измене у овој врсти поступка. Неке новине су биле у знаку отклањања ранијих недоречености, прецизирања извесних одредаба, терминолошких измена, усклађивања са променама других правних установа, као и садржајног обогаћивања мандатног поступка. О томе нарочито сведочи контрадикторни карактер рочишта за изрицање кривичне санкције према новом ЗКП и флексибилан начин изражавања пристанка окривљеног, који може бити и изричит и прећутан. Све досадашње законске измене у овој врсти поступка показују тенденцију сталног ширења подручја примене овог поступка, а нарочито с обзиром на ограничења у вези са тежином кривичних дела и са врстом и мером кривичних санкција које се могу изрећи у том поступку. Ширење круга лакших кривичних дела као услова за примену мандатног поступка може се објаснити већ поменути променама у структури криминалитета, којима дају печат две противречне појаве: истовремени пораст ситног криминалитета и тежих кривичних дела. У таквим условима може доћи до промене нашег поимања тешког и лаког дела и граница међу њима. Осим тога, постоје сасвим прагматички разлози који приморавају законодавца да се флексибилнијим и неформалнијим одредбама или посебним процедурама боље прилагођава феномену лакшег криминалитета и омогућава његово брже процесуирање. Најзад, таквим приступом лакшим или средње тешким кривичним делима, истовремено се ослобађају материјални и персонални капацитети органа кривичног правосуђа, који могу да посвете више пажње и времена за квалитетније суђење тежих и друштвено опаснијих кривичних дела.

*Snežana Brkić, Ph.D., Full Professor
Faculty of Law Novi Sad*

On the Decennium of Penal Order Procedure in Serbia

Abstract

In this paper, the author defines the notion and explains the penal order procedure and its general characteristics. It is one of the special simplified criminal proceedings, which has got special basis and special structure. This procedural form is ultimately aimed at the rationalization of the criminal procedure. It is achieved by avoiding the main hearing in the trial proceeding. The author presents the evolution of the penal order in Serbia from 2001 to 2011. He points to some legal innovations in this field during that decennium. He compares old and new legal provisions about penal order and finds some differences. There is a constant tendency to expanding the area of criminal offences which can be judged in this procedural form. New legal provisions are, in general, better than previous. However, the practice has shown that application of penal order is too small. The previous practice does not live up to expectations of theory and legislator.

Key words: penal order procedure, proceeding for punishment without trial, session for adjudication, simplified proceeding forms, code of criminal procedure